

EKSTREMIZM VA TERRORIZMNING RIVOJLANISHI, TAHDIDI VA ULARNI O'ZARO BOG'LOVCHI TA'SIRLARI HAMDA OMILLARI TAHLILI.

Maxmudov Oybek Norqilichovich
O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi
Universiteti Magistraturasi tinglovchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ekstremizm va terrorizmning jamiyat barqarorligiga tahdidini nazariy tahlil qilingan va ularning mazmunini ochib berilgan. O'tkazilgan tahlillar asosida ma'lum darajada ekstremizm va terrorizmning bugungi davrda har bir fuqaro, millat, xalqlarga yanada xavf solayotganligi dolzarb muammo sifatida keltirilgan.

Kalit so'zlar: Global tahdidlar, ekstrimizm, diniy ekstrimizm, terrorizm, halqaro terorizm, diniy-ekstrimistik oqimlar, terrorchilik tashkilotlari, ijtimoiy-xavfli fenomen, statistika, tahlil, xavfsizlik, omillar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Miromonovich Mirziyoevning BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasidagi nutqida "Xalqaro terrorizm va ekstremizmning ildizini boshqa omillar bilan birga, jaholat va murosasizlik tashkil etishi, shu munosabat bilan odamlar, birinchi navbatda, yoshlarning ongu tafakkurini ma'rifat asosida shakllantirish va tarbiyalash eng muhim vazifa ekanini hamda bizning muqaddas dinimizni azaliy qadriyatlarimiz mujassamining ifodasi sifatida behad qadrlaymiz. Biz muqaddas dinimizni zo'ravonlik va qon to'kish bilan bir qatorga qo'yadiganlarni qat'iy qoralaymiz va ular bilan hech qachon murosa qila olmaymiz. Islom dini bizni ezgulik va tinchlikka, asl insoniy fazilatlarni asrab-avaylashga da'vat etadi"¹ deb ta'kidlagan edi.

2018 yilning 12 dekabr kuni BMT Bosh Assambleyasining yalpi sessiyasida "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyusiya qabul qilindi. Loyihasi O'zbekiston tomonidan ishlab chiqilgan hujjat BMTga a'zo barcha davlatlar tomonidan bir ovozdan qo'llab-quvvatlandi. Rezolyusiyaning qabul qilinishi Prezidentimiz ilgari surgan tashabbusning amaliy ifodasi bo'ldi. Ushbu rezolyusiya bag'rikenglik va o'zaro hurmatni qaror toptirish, diniy erkinlikni ta'minlash, e'tiqod qiluvchilarning huquqini himoya qilish, ularning kamsitilishiga yo'l qo'ymaslikka ko'maklashishga qaratilganligi ta'kidlandi.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеяси 72-сессиясидаги нутқи

Diniy ekstremizm va terrorizmning o'zini talqin qiladigan bo'lsak, O'zbekiston Respublikasi Din ishlari bo'yicha davlat qo'mitasi O'.Hasanboev², Diniy ekstremizm va terrorizm-o'zlari mansub bo'lgan diniy konfessiya vakillarini radikal harakatlarga chorlovchi, mamlakatdagi tinchlik va osoyishtalikni izdan chiqarishga intiluvchi, mavjud konstitutsion tuzumni ag'darib tashlashga da'vat etuvchi tajovuzkor siyosiy faoliyatdir deb ta'kidlagan. Albatta bugungi kunda ekstremizm va terrorizm balosidan aziyat chekmagan davlat deyarli qolmadi. Insonlarni tashvishga soladigani esa, ko'plab davlatlar birgalikda bir necha yillardan buyon mazkur illatga qarshi ayovsiz kurash olib borayotgan bo'lsada, bu kurashning ijobiy natijasi ko'rinmayotganidir.

“Dunyoda terrorizm tahdidlari, ayniqsa, so'nggi yillarda kuchayib borayotgani ularga qarshi, asosan, kuch ishlatish yo'li bilan kurashish usuli o'zini oqlamayotganidan dalolat beradi hamda diniy ekstremizm va terrorizmning xalqaro miqyosda tobora tus olayotgani, uning tub ildizi qirqilishi o'rniga, aksincha keng tarqalib borayotgani natijasida minglab begunoh insonlarning hayotiga zomin bo'lmoqda”. Sh.M.Mirziyoev³,

Diniy ekstremizm va terrorizmga hozirgi kunda aniq, hamma uchun tushunarli va mukammal ta'rif berish oson emas. Chunki u o'ta murakkab fenomendir. Bundan tashqari, terrorchi kuchlarga bo'lgan turlicha munosabat unga aniq ta'rif berishni ham qiyinlashtirmoqda. Terror usullaridan konservativ, inqilobiy, diniy, millatchi ruhidagi kuchlar ham foydalanishi mumkin, lekin ularning asosiy mohiyati va maqsad-muddalari siyosiy tusga egadir.

Xo'sh, ekstremizm va uni keltirib chiqaradigan omillar nimalardan iborat? Ekstremizm - lotincha (extremus – o'ta, keskin degan mazmunni beradi) jamiyatdagi ijtimoiy – siyosiy xarakterdagi muammolarni hal etishda o'ta keskin chora-tadbirlar, fikr va qarashlarni yoqlovchi nazariya va amaliyotdir⁴.

O'zbekiston Respublikasining 2018 yil 30 iyuldagi “Ekstremistik faoliyatga qarshi qurash to'g'risida”gi Qonunining 2- moddasida, Ekstremizm -ijtimoiy-siyosiy vaziyatning beqarorlashtirishga, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy tuzumini o'zgartirishga, hokimyatni zo'rlik ishlatib egallashga va uning vakolatlarini o'zlashtirib olishga, milliy, irqiy, etnik va diniy adovat qo'zg'atishga qaratilgan harakatlarning ashaddiy shakllari ifodasidir⁵.

² “Диний экстремизм ва терроризм – жамият тараққиётига таҳдид” Ўзбекистон Республикаси Дин ишлари бўйича давлат қўмитаси Ў.Ҳасанбоев Дилнома, янгилликлар таҳлил танқид ва мулохазалар 14.06.2022 йил dilnoma.uz,

³ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеяси 72-сессиясидаги нутқи

⁴ Dilrabo Kuryazova. Ekstremizmning salbiy oqibatlarini, Dilnoma, yangiliklar ta'xli tanqid va muloxazalar, dilnoma.uz, 25.07.2022 yil

⁵ Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 30 июлдаги “Экстремистик фаолиятга қарши қураш тўғрисида”ги Қонунининг 2- моддаси

“Ekstremizm hokimiyatni zo‘rluk bilan tortib olish yoki zo‘rluk bilan uni ushlab turish, shuningdek, zo‘rluk bilan davlatning konstitutsion tuzumini o‘zgartirish uchun amalga oshiriladigan kirdikordir va u jamiyat xavfsizligiga zo‘rluk bilan aralashish barobarida, shuningdek, yuqorida keltirilgan maqsadlarga erishish yoki unda ishtirok etish uchun noqonuniy ravishda qurollangan guruhlar tashkil etish bo‘lib, tomonlarning milliy qonunchiligiga muvofiq ravishda ta’qib etiladi”, degan⁶ Dilrabo Kuryazova.

Ekstremizm mazmuniga ko‘ra - diniy va dunyoviy bo‘lishi yoki namoyon bo‘lishiga ko‘ra – hududiy, mintaqaviy, halqaro shakllarga bo‘linadi. Ekstremistlar qarashlari juda chuqur ildizlarga ega bo‘lib, ular hech qachon chegara bilmagan yoki din, millat, biron bir mamlakat hududini tan olmagan. Dunyoviy ekstremizmning siyosiy, iqtisodiy va mafkuraviy ko‘rinishlari mavjud bo‘lsa, diniy ekstremizm barcha dinlar doirasida rivojlangan. Ular xristian dinida, katoliklar, protestantlar, provaslavlar orasida ham mavjud⁷.

Ekstremizm turli ko‘rinishlarda bo‘lishi mumkin – bolshevizm, fashizm, diniy ekstremizm kabi turlarga bo‘linadi. Ular o‘zlarini g‘oyalari, harakatlari, tashkilotlari, moddiy ta’minlash va tashkiliy tuzilmalari faoliyatlari kompleksi (yigindisi) dan iborat bo‘ladi. Ekstremistik tuzilmalar qanday ko‘rinishda bo‘lishidan qat’iy nazar, uning asosiy maqsadi jangarilik yo‘li bilan hokimiyatni qo‘lga olishdir. Yoki siyosiy hokimiyatga erishish orqali jamiyatni to‘la islom shariati qonun-qoidalari asosida qayta tashkil qilish va boshqarish lozim deb hisoblaydilar⁸.

Diniy ekstremizm islom olamida ham keng tarqalgan bo‘lib, ular qayerda faoliyat ko‘rsatmasin, asosiy maqsadi diniy davlatini barpo qilishdir. Bu maqsadga o‘zaro nizolar, ixtiloflar keltirib chiqarib qurolli to‘qnashuvlar orqali ya’ni qon to‘kish, zo‘rluk bilan erishishni ko‘zlaydilar.

Shu o‘rinda dinni niqob qilgan islom ekstremizmi g‘oyalarining Markaziy Osiyoga kirib kelishidan ko‘zlangan asosiy maqsad – diniy qadriyatlarni qaytadan tiklash emas, balki ana shu g‘oyalardan faqat vosita va niqob sifatida foydalanish orqali mintaqada beqarorlikni, diniy va millatlararo nizolarni vujudga keltirish, iqtisodiyotni turli yo‘llar bilan (diversiya qilib) izdan chiqarish, iqtisodiy inqirozni keltirib chiqarish orqali hukumatni kuchsizlantirib obruyini to‘kishdir.

Bunda turli ommaviy axborot vositalari yordamida go‘yo “mamlakatda

⁶ Ekstremizm va terrorizm — havfli illat. Dilnoma, yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar, dilnoma.uz, 07.08.2022 yil Dilrabo Kuryazova.

⁷ Dilrabo Kuryazova. Ekstremizmning salbiy oqibatlari, Dilnoma, yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar, dilnoma.uz, 25.07.2022 yil

⁸ Ekstremizm va terrorizm — havfli illat. Dilnoma, yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar, dilnoma.uz, 07.08.2022 yil

fuqarolarning vijdon erkinligi borasidagi huquqlari buzilmoqda va diniy e'tiqod poymol etilmoqda” kabi da’volar bilan ham konstitutsion hukumatga ishonchsizlikni keltirib chiqarishdir. SHuningdek, mamlakatimizdagi kam sonli diniy tashkilotlarga hujum uyushtirib, diniy adovatni kuchaytirib, millatlararo adovatni keltirib chiqarib beqaror vaziyatni vujudga keltirishdir.

Diniy ekstremizm dunyodagi deyarli barcha mamlakatlarda shaxs, jamiyat va davlatning hayotiy muhim manfaatlariga tahdid solib kelmoqda. Jumladan, diniy ekstremistik oqim tarkibiga kirib qolgan shaxs:

- oilasi, qarindosh-urug‘lari va yaqin insonlaridan mahrum bo‘ladi;
- jamiyatdagi ijtimoiy mavqeini yo‘qotadi, chuqur ilm olish, yaxshi kasb egas bo‘lish va hayotda munosib o‘rin egallash imkoniyatlaridan ayriladi;
- yon-atrofidagi jarayonlarga shaxsiy munosabatga ega bo‘la olmay, voqelikka faqat DEO nuqtai-nazaridan qarashga majbur bo‘ladi;
- umri qamoqda yoki o‘zga yurtlarda xor-zor va sargardonlikda o‘tadi, ota-onasi, turmush o‘rtog‘i va farzandlari oldidagi insoniy majburiyatlarini bajara olmaydi.

O‘z navbatida, diniy ekstremistik g‘oya va yot diniy qarashlarning jamiyatdagi ijtimoiy-ma’naviy muhit va tadrijiy rivojlanishga zararli ta’siri quyidagilarda aks etadi:

- DEO a’zosi qonuniy jazoga tortilishi yoki “hijrat” da’vosida xorijiy yurtlarga chiqib ketishi oqibatida jamiyatning birlamchi bo‘g‘ini bo‘lgan oilalarda parokandalik yuzaga keladi, farzandlar tarbiyasiz, oilalar esa boquvchisiz qoladi;
- jamiyatda an’anaviy qadriyatlarni avloddan avlodga uzatish tizimi va tadrijiy rivojlanish jarayoni buziladi, mazkur jamiyatda asrlar osha muhim o‘rin tutgan milliy, madaniy, tarixiy qadriyatlar ahamiyatini yo‘qotishi oqibatida ma’naviyat pasayadi;
- ekstremistik va terroristik harakatlar sodir etilish orqali jamiyatda “yovuzlik chegarasi” pasayib, odamlar qotillik, qiynoq, bosqinchilik, garovga olish, qulchilik kabi jinoyatlarga ko‘nikib qoladi. Ayni chog‘da, ushbu yovuzliklar jamiyatning muayyan qismida vahima uyg‘otadi, qochoqlar oqimi paydo bo‘ladi;
- terrorism va ekstremizm, ular oqibatida kelib chiqadigan ijtimoiy beqarorlik jamiyatda kriminal jinoyatlarning avj olishiga xizmat qiladi;
- davlat tomonidan xavfsizlik choralarini ko‘rish uchun byudjet mablag‘larini sarflashi, shuningdek, terroristik harakat oqibatida ko‘rilayotgan moddiy zarar jamiyatga iqtisodiy jihatdan katta zarar etkazadi. Oqibatda ishsizlik oshadi, ijtimoiy muhofazaga yo‘naltirilgan loyihalar bajarilmay qoladi, aholining turmush darajasi pasayadi;
- mamlakatning taqdiri iqtisodiy donor va qurol-aslaha sotuvchi davlatlarga bog‘liq bo‘lib qoladi.

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo‘mondoni Sh.M.Mirziyoev “Ayni vaqtda dunyoning ba’zi mintaqalarida yuzaga kelgan notinch vaziyat aholi migratsiyasi kuchayishiga, bu esa, o‘z navbatida, terrorism

va ekstremizmning tarqalishiga hamda ularning global muammolardan biriga aylanishiga olib kelmoqda. Bunday vaziyatda milliy davlatchiligimiz, mustaqilligimiz, aholimizning tinch va osoyishta hayoti va xavfsizligimizni saqlash biz uchun eng ustuvor vazifaga aylanib bormoqda”deya Oliy Majlisga Murojaatnomasida ta’kidlab o‘tgan⁹.

Xulosa qilib aytganda, ekstremizm va terrorizm ma’naviy tahdidlarning bir turi bo‘lib, ular o‘zlari mansub bo‘lgan diniy konfessiya vakillarini radikal harakatlarga chorlovchi, mamlakatdagi tinchlik va osoyishtalikni izdan chiqarishga intiluvchi, mavjud konstitutsion tuzumni ag‘darib tashlashga da’vat etuvchi tajovvuzkor siyosiy faoliyatdir.

Terrorizmning mohiyati to‘g‘risida fikr yuritilsa, terrorizm tushunchasi (lotincha - “terror” - qurquv, dahshat ma’nolarini anglatadi) ma’lum yovuz maqsadlar yo‘lida siyosiy kurashning jamiyatda beqarorlik o‘rnatishga hamda aholida vahima va dahshat uyg‘otishga qaratilgan jinoiy usuldir. Bu konsperativ ruhdagi tashkilotlar davlatni beqarorlik holatiga keltirishda shu usuldan foydalanadilar. Terrorizmning asosiy xususiyatlaridan biri shuki, u buzg‘unchilik, qo‘poruvchilik, qo‘rqitish yo‘li bilan o‘z hukmini o‘tkazib, davlatni qulatuvchi, hokimiyatga erishishda parokandalikka olib keluvchi g‘oyasidan foydalanish bilan xarakterlanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev BMT Bosh Assambleyasining 2023 yil 20 sentyabr kunidagi 78-sessiyasida o‘z nutqida “Islom bu tinchlik totuvlik dinidir. Islom bu terror emas, terrorizm bu diniy terrorizm emas, halqaro terrorizmdir”¹⁰ deb ta’kidlab o‘tgan. Hozirgi davrdagi shakllangan halqaro terrorizm tushunchasida esa davlatlar, halqaro tashkilotlar, siyosiy partiyalarni beqarorlashtirish va halqaro ijtimoiy – siyosiy nufuzga ega bo‘lgan alohida siyosiy arboblarni qotil qilishga yo‘naltirilgan buzg‘unchi siyosiy xususiyati bilan xarakterlanadi. Terrorizm iqtisodiy, siyosiy, diniy, g‘oyaviy, milliy, guruhiy va individual shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin. Ta’qib qilish, zo‘ravonlik, qo‘poruvchilik va qotillik terrorizmning har qanday ko‘rinishi uchun umumiy xususiyat bo‘lib, u gumanizm, demokratiya, adolat tamoyilillariga ziddir. Shuning uchun terrorizm qanday “bayroq” ostida amalga oshirilmasin, mohiyati insoniyatga, jamiyat taraqqiyotiga, ezgulikka qarshi jinoyatdir.

Mamlakatimizda ushbu jinoiy harakatlarga chek qo‘yish va oldini maqsadida, O‘zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda “Terrorizmga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi 167-II-sonli Qonun qabul qilingan.

⁹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Миромонович Мирзиёев, ўзининг Олий Мажлисга 2017 йилги Мурожаатномаси

¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Президентининг БМТ Бош Ассамблеясининг 78- сессиясидаги нутқи. 20 сентябр 2023 йил.

Markur qonunning maqsadi - terrorizmga qarshi kurash sohasidagi munosabatlarni tartibga solish, asosiy vazifalari - shaxs, jamiyat va davlatning terrorizmdan xavfsizligini ta'minlash, davlatning suverenitetini va hududiy yaxlitligini himoya qilish, fuqarolar tinchligi va milliy totuvlikni saqlashdan iborat.

Ushbu Qonunning 2-moddasi asosiy tushunchalar berilgan, garovga ushlab turilgan shaxs - qo'lga olingan yoki ushlab turilgan shaxsni ozod etish shartlari sifatida davlat hokimiyati va boshqaruv organlarini, xalqaro tashkilotlarni, shuningdek ayrim shaxslarni biron-bir harakat sodir etishga yoki bunday harakat sodir etishdan tiyilishga majbur qilish maqsadida terrorchilar tomonidan qo'lga olingan yoki ushlab turilgan jismoniy shaxs;

terrorizm - siyosiy, diniy, mafkuraviy va boshqa maqsadlarga erishish uchun shaxsning hayoti, sog'lig'iga xavf tug'diruvchi, mol-mulk va boshqa moddiy ob'ektlarning yo'q qilinishi (shikastlantirilishi) xavfini keltirib chiqaruvchi hamda davlatni, xalqaro tashkilotni, jismoniy yoki yuridik shaxsni biron-bir harakatlar sodir etishga yoki sodir etishdan tiyilishga majbur qilishga, xalqaro munosabatlarni murakkablashtirishga, davlatning suverenitetini, hududiy yaxlitligini buzishga, xavfsizligiga putur etkazishga, qurolli mojarolar chiqarishni ko'zlab ig'vogarliklar qilishga, aholini qo'rqitishga, ijtimoiy-siyosiy vaziyatni beqarorlashtirishga qaratilgan, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida javobgarlik nazarda tutilgan zo'rlik, zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish yoki boshqa jinoiy qilmishlar¹¹;

Bugungi davr nafaqat taraqqiyotning, ilm-fanning jadal rivojlanishi bilan, balki jahonni larzaga solayotgan turli xil global muammolar bilan ham kechmoqda. Ana shunday dunyoviy muammolar qatorida ekstremizm va terrorizm muammosidir. Dahshatga solish orqali o'z hukmini o'tkazishga urinish terrorizmga xosdir. U siyosiy, iqtisodiy, diniy, g'oyaviy, irqiy, milliy, guruhiy va individual shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Ta'qib, zo'ravonlik, qo'poruvchilik va qotillik terrorizmning har qanday ko'rinishi uchun umumiy xususiyat bo'lib, bularning barchasi insonparvarlik g'oyalari, demokratiya, adolat tamoyillariga ziddir. Shuning uchun terrorizm qanday niqob ostida amalga oshirilmasin, mohiyatan, insoniyatga, taraqqiyotga, ezgulikka qarshi jinoyatdir.

Terrorning iqtisodiy **manfaatlarini ko'zlovchi, moddiy boyliklarni o'zlashtirishni maqsad qilib olgan ko'rinishlarda, raqib shaxslarni jismoniy yo'q qilish, o'g'irlab ketish, garovga olish, tajovuz bilan qo'rqitib o'z hukmini o'tkazish yoki raqiblar boyliklarini o'zlashtirishda foydalanadi.**

Siyosiy maqsadlarni ko'zlagan terrorizm qadimdan mavjuddir. Masalan, O'rta asrlar davrida siyosiy terrorchilik diniy mazmundagi terrorchilik bilan

¹¹ O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda "Terrorizmga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun 167-II-sonli 2-moddasi

qo'shib ketgan edi. Chunki, o'sha davrlarda hukmdorlar ham diniy hamda dunyoviy hokimiyatni o'yg'unlashtirib boshqarganlar. Islomda Muhammad s.a.v vafotidan keyinga to'rtta halifadan faqatgina Abu Bakr Siddiq o'z ajali bilan vafot etgan. Qolgan halifalar Umar Ibn Xattob, Usmon Ibn Affon va Ali Ibn Abu Toliblar ham siyosiy muholiflari tomonidan terroristik yo'l bilan o'ldirilganligini ko'rish mumkin.

Terrorizmning to'rt davri mavjud: qadimgi, klassik, an'anaviy va zamonaviy.

XX asr oxiri XXI asr boshlariga kelib terrorchilik alohida olingan davlat yoki mintaqa doirasidan chetga chiqib, halqaro miqyosda uyushgan tashkilot darajasigacha ko'tarildi. Ular ezgulik g'oyalari qarshi, muxolif g'oya sifatida uyushib insoniyat taraqqiyotiga havf solayotgan halqaro tashkilotga aylanib ulgurdi.

Hozirgi kunda jahonda 500 dan ortiq halqaro terroristik tashkilotlar, markazlar mavjud.

Ma'lumotlarga ko'ra, hozir dunyoda 500 ga yaqin terrorchi tashkilotlari mavjud bo'lib, ularning 80 % islom niqobi ostida faoliyat yuritadi. Ular qatoriga "al-Qoida", "Musulmon-birodarlar", "Hizbut-tahrir", "al-Jihod al-Islomiy", "at-Takfir val-Hijra" (Misr), "Abu Sayyof" (Filippin), "Ozod Achex", "Lashkari jihod" (Indoneziya), "Qurolli islomiy harakat" (Jazoir), vahhobiylar, ABu Nidal guruhi, Qurolli islom guruhi, AUM Sinrikyo, Basklar va ozodlik vatani, Al-Jamoa al-islomiya, HAMAS, Musulmon birodarlari, Harakat al-mujohidiyn, Hizbulloh, "17 noyabr Inqilobiy tashkiloti", "Inqilobiy xalq-ozodlik fronti partiyasi" ("Del Sol" nomi bilan ma'lum), "Inqilobiy xalq kurashi", "Sendero Lyuminoso" ("YOrug' yo'l", shuningdek "Partizanlar-xalq armiyasi"), "Tupak Amaru inqilobiy harakati", "O'zbekiston Islom harakati", "O'zini mudofaa qilish birlashgan kuchlari" kabi tashkilotlarni kiritish mumkin.

Bu tashkilotlar Markaziy Osiyoda mintaqa xalqlari uchun an'anaviy bo'lgan hanafiy mazxabi va moturidiya aqidasi rad etib, musulmonlarga siyosilashtirilgan g'oyalarni singdirishga urinmoqda. Ular "mavjud muammolar musulmon jamoalari islomiy tusini yo'qotgani sababli mavjud, ularning nazarida "kofir" hisoblangan hukumatlarni ag'darib tashlash lozim", kabi soxta diniy shiorlardan foydalanib siyosiy hokimiyatga intilmoqda.

AQSH Davlat departamentining ma'lumotlariga ko'ra, 2006 yili dunyoda 14338 (2005 yili - 11153) terrochilik harakatlari amalga oshirilgan bo'lib, ular oqibatida 20498 odam halok bo'lgan (2005 yili 14618 ta). Qo'poruvchiliklar oqibatida 1800 nafar yosh bola hayotdan ko'z yumgan yoki yarador bo'lgan. Terrorchilik harakatlarining 45% Iroqda, yana shuncha foiz harakat Misr va boshqa arab davlatlarida amalga oshirilgan. Terrorchilar 2006 yili 350 ta masjidni vayron qilishgan.

6630 marta odam o'g'irlangan. Yaqin Sharq mamlakatlaridagi bugungi siyosiy holatni o'zingiz ko'rib turibsiz.

BMT ma'lumotlariga ko'ra, 2009 yili Afg'onistonda har oy 566 (2006 yili - 425) terroristik hatti-xarakat sodir etilgan bo'lib, oqibatda 8000dan ziyod odam hayotdan ko'z yumgan. 160 ta terrorchilik harakati (2008 yili-123 ta) o'z-o'zini portlatish uchuli bilan amalga oshirilgan, yana 68 ta shu kabi qo'poruvchlikning oldi olingan. Afg'oniston Maorif vaziri Muhammad Xanifning ma'lumotlariga ko'ra, 2008 yili tolibonlar mamlakatda 98 maktabni yoqib yuborishgan va 147 o'qituvchi va o'quvchilarni o'ldirishgan. YUz minglab o'quvchi bolalar maktabga borishga qo'rqib o'qishga bormay qo'ygan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoev BMT Bosh Assambleyasining 2023 yil 20 sentyabrning 78- sessiyasida “Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash bo'yicha Milliy strategiyamiz doirasida ilgari ekstremizm g'oyalari ta'sirida bo'lgan shaxslarni sog'lom hayotga qayqaytarish va jamiyatga moslashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilayotgani” qayd etildi. Besh marta “Mexr” insonparvarlik missiyasi o'tkazildi, uning doirasida 530 nafardan ziyod fuqarolar, avvalo ayollar vabolar Qurolli nizolar xududidan yurtimizga qaytarildi deb ta'kidlab o'tdi¹². Mamlakatimizda ushbu jinoiy harakatlarga chek qo'yish va oldini maqsadida, O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda 167-II-sonli “Terrorizmga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonun qabul qilingan.

Mazkur qonunning maqsadi - terrorizmga qarshi kurash sohasidagi munosabatlarni tartibga solish, asosiy vazifalari - shaxs, jamiyat va davlatning terrorizmdan xavfsizligini ta'minlash, davlatning suverenitetini va hududiy yaxlitligini himoya qilish, fuqarolar tinchligi va milliy totuvlikni saqlashdan iborat.

BMTning inson huquqlari bo'yicha Bosh komissari Navi Pillay e'lon qilgan ma'lumotga ko'ra 2012 yilning iyul oyidan boshlab Suriya va Iroqda har oyda 5000 nafar odam o'lmoqda. O'layotganlar orasida qariyalar, ayollar, oilalar, hatto emizikli go'daklar ham bor. Fransiyaning Frans-Press nashri “Syrian Observatory for Human Rights” tashkilotiga tayanib tarqatgan xabariga ko'ra 2011-2015 yillar davomida halok bo'lganlarning soni 230000 ga etgan. Ulardan 69494 tasi tinch aholi vakillari, 11493 tasi bolalar, 7371 tasi ayollardan iborat.

Umumiy xulosa. So'nggi vaqtlarda Markaziy Osiyodan chet ellarga ishlash uchun ketgan ayrim fuqarolar turli yot oqimlar, diniy va terroristik oqimlar ta'siriga tushib, jangarilar tayyorlash dala lagerlaridan tayyorgarlikdan o'tgan holda, Suriyadan o'z mamlakatlariga suqilib kirib olib pinhona fitna chiqarishga harakat qilmoqdalar. Vaziyatning bunday tahlikali o'zgarib borishi respublikamizda barcha jonkuyar fuqarolaridan hushyorlik va ogohlikni keskin oshirishlarini taqozo etadi.

¹² Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Миромонович Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеясининг 78-сессияси нутқи. Нью-Йорк ш, 2023 йил 19-сентябр

Taklif. Doimiy ravishda mamlakatimizda tinchlikni saqlash, xushyorlik va ogohlikni ta'minlash bo'yicha xushyorlikni saqlash talab qilinadi. Har bir oilada tinchlik-osoyishtalik bo'lsa, qishloq, mahalla, shahar, viloyat va nihoyat mamlakatda osoyishtalik bo'ladi, yurt ravnaq topadi. Farzandlarimizning ilmiy saviyalari, kasbu-xunarlarini bilan axloqiy fazilatlarini ham o'stirib borishimiz va boshqa hech qanday ma'naviy bo'shliq bo'lmasligi kerak. Yosh avlodning turli yot oqimlar ta'siriga tushib qolishini oldini olish to'g'risida g'amxo'rlik faqat hukumatimiz yoki ta'lim muassasalarining vazifasi emas, balki har bir ota-onaning ham muhim burchlaridan biridir.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda "Terrorizmga qarshi kurashish to'g'risida"gi 167-II-sonli Qonuni, 2-moddasi;
2. O'zbekiston Respublikasining 2018 yil 30 iyuldagi "Ekstremistik faoliyatga qarshi qurash to'g'risida"gi Qonunining 2- moddasi;
3. Ekstremizmning salbiy oqibatlari, Dilnoma,yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar, dilmoma.uz, 25.07.2022 yil. Dilrabo Kuryazova;
4. Ekstremizm va terrorizm - havfli illat. Dilnoma,yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar, dilmoma.uz,07.08.2022 yil, Dilrabo Kuryazova;
5. "Diniy ekstremizm va terrorizm - jamiyat taraqqiyotiga tahdid" O'zbekiston Respublikasi Din ishlari bo'yicha davlat qo'mitasi O'.Hasanboev Dilnoma,yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar 14.06.2022 yil dilmoma.uz;
6. "Diniy ekstremizm va terrorizm - jamiyat taraqqiyotiga tahdid". Yangiariq tumani bosh imom-xatib R.Otajonov;
7. "Diniy ekstremizm va terrorizm yoshlar kelajagiga tahdid",.Dilnoma, yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar. Imom Buxoriy xalqaro markazi direktor o'rinbosari Baxtiyor Turaev Dilnoma,yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar 14.06.2022 yil dilmoma.uz;
8. "Terrorizmga qarshi kurashishda jamoatchilik nazorati", Dilrabo Kuryazova Dilnoma,yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar, dilmoma.uz 03.06.2022 yil;
9. "Terrorizmga qarshi kurashishda huquqiy asos", Dilrabo Kuryazova Dilnoma,yangiliklar taxlil tanqid va muloxazalar, dilmoma.uz.12.07.2022 yil;
- 10."SHanxay Konvensiyasi terrorizm, separatizm va ekstremizmga qarshi kurash to'g'risida", 15.06.2001 yil. 3-band, 1-qism, 1-modda;
- 11.Birinchi Prezident I.A.Karimov, O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining yigirma to'rt yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimda nutqi;
- 12.O'zbekiston Respublikasi PF-27-son "O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi Konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirishi chora tadbirlari to'g'risida"gi 2021 yil 29 noyabr kungi Farmoni;
- 13.O'zbekiston Respublikasi "Milliy xavfsizlik konsepsiyasi to'g'risida"gi Qonuni 467-I-son 29.08.1997y.